

Leerlingen een etiket opplakken komt voort uit onze drang om alles wat anders is te verklaren. Die stigma's vergroten de problematiek in het onderwijs. Met het Passend Onderwijs dreigen we kinderen kwijt te raken en krijgen we problemen. De ontwikkelingen in onze samenleving gaan wat dat betreft razendsnel. Je doet mee als je bent zoals de ander. Als je anders bent dan normaal, vinden ze je gek. Om dan mee te doen, lijken we eerder te zoeken naar een verklaring dan naar een ontmoeting. We labelen het gedrag naar hartenlust. We zoeken naar medicatie om het gekke gedrag te normaliseren. Daarmee creëren we onbedoeld nog meer onrecht.

door Ivo Mijland

Laat ik je meenemen in de wereld die ADHD heet. We kennen allemaal de kinderen die anders bewegen, anders aandacht vragen en zich anders concentreren dan de rest. De niet-ADHD'er heeft een bijzonder talent: hij kan urenlang stilzitten zonder de ander tot last te zijn. Dat stilzitten is dan de norm: stilzitten is normaal. De ADHD'er heeft daar niet bepaald zijn grootste talent. Gelukkig kan hij wel heel veel andere dingen goed, maar we focussen ons op zijn niet talentvolle deel. We willen dat hij stilzit. En hier start het verschil tussen een dialoog of extra onrecht. Het is alsof je een vis leert om te klimmen, een vogel leert om te sprinten en een aap leert om te vliegen. Ik zeg daarmee niet dat ADHD

Gekke kinderen in de klas?

niet bestaat, evenmin verklaar ik dat Ritalin niet kan helpen. Kijk maar eens naar onderstaande voorbeelden.

Jan is 12. Zijn ouders maken zich zorgen en gaan met hem naar de huisarts. Ze zoeken een verklaring voor het anders zijn. De huisarts verwijst het kind door en het kind krijgt na een aantal sessies de diagnose: ADHD. Als ik aan Jan vraag: hoe was dat voor jou, die diagnose, begint Jan te huilen. 'Ik ben bang dat ik dan een ander kind word.' Ik ga in gesprek met Jan en vraag waar hij zelf vooral last van heeft. 'Schuivende stoelen, hoestende kinderen, voorbijrazende bussen. Geluid!' Hij spreekt met wild wuivende handen over GELUID. Als ik hem vraag hoe hij met al dat geluid omgaat spreekt hij opgelucht: 'Ik maak zelf nog meer geluid, dan ben ik in ieder geval de baas over het geluid.' De dialoog levert op dat Jan de baas wil zijn over het geluid. De school vindt via Twitter een interessant artikel over het gebruik van tennisballen aan de poten van de stoelen. Sinds de school met de tennisballen flink wat geluid weet te temperen, is Jan veel rustiger. Een stuiterbal als medicijn tegen de stuiterbal...

Jules is 42. Hij is al een leven lang het spoor bijster. Hij hopt van baan naar baan, is voortdurend in een staat van verwarring, drinkt veel om rustig te worden en blowt ook regelmatig. In relaties is hij na vier weken de weg al weer kwijt. Hij komt bij de huisarts, die hem doorverwijst. In de gesprekken die hij

heeft met een hulpverlener wordt voorzichtig de diagnose ADHD getoetst. Jules voelt na elk gesprek dat de erkenning toeneemt. Kwartjes vallen, hij snapt ineens dingen die hij niet kon plaatsen. Jules krijgt de uitnodiging om te kijken wat Ritalin met hem kan doen. Sinds hij dit medicijn slikt, rust er een deken van rust over hem. Jules geeft aan dat de diagnose hem geholpen heeft om terug invloed te krijgen op zijn leven.

In beide voorbeelden zie je dat niet de gekte centraal staat, maar de mens. De eigenaar. De jongen. De man. In beide gevallen wordt er geen betekenis gegeven aan de verklaring zelf, maar aan de gevolgen van de verklaring. De dialoog roept hierin op om niet de gekte te ontmoeten, maar de mens centraal te blijven stellen. Een lastige opgave, omdat de gekte alle aandacht op zich richt. De gekte is immers anders dan normaal.

Bij de professional gebeurt iets gekks als hij gekte ontmoet. Stel je voor dat de gekte dit keer niet getiteld is ADHD, maar automutilatie. Een professional die een leerling ziet die zichzelf krast of snijdt, heeft de biologische drang de gekte te stoppen. We willen dat het kind zich niet langer beschadigt, want jezelf snijden, dat is toch niet normaal? We willen de 'gek' zo snel mogelijk veranderen. We weten inmiddels dat het zo niet werkt. Hoe harder je deze leerling oproept om te stoppen, hoe meer er gesneden wordt, met dit verschil dat het snijden op onzichtbare plekken verdergaat. De professional

krijgt daarmee onbedoeld het niet terechte compliment: je hebt me laten stoppen. De leerling doet dat, omdat zij ervaart dat de professional de gekte als probleem ziet en niet in staat lijkt om de mens achter het gedrag te ontmoeten.

De link naar Passend Onderwijs is snel te maken. De kinderen, die volgens de wet Passend Onderwijs zoveel mogelijk een plek moeten krijgen binnen het reguliere schoolleven, worden in toenemende mate bestempeld met het etiket 'gek', 'probleem', 'abnormaal' en 'moeilijk'. We denken met deze verklaringen beter voorbereid te zijn op wat de leerling bij zich heeft, maar het is volgens mij precies andersom: stigma's vergroten de problematiek.

Als je leerlingen in de les hebt met 'een diagnose' is de kans dan ook groot dat er in je

Al in de jaren zeventig deed professor David Rosenhan een opmerkelijk experiment waarin hij aantoonde wat het effect is als we de ander 'gek' verklaren. Hij besloot zich bij een psychiatrische kliniek te melden, ongewassen en verward, met een niet bestaande diagnose. Hij omschreef 'stemmen in zijn hoofd' met woorden als 'leeg' en 'hol'.

Direct nadat de kliniek zijn gekte accepteerde – hij werd opgenomen voor een behandeling – besloot hij weer zichzelf te zijn. Dat normaal doen werd niet gezien door de hulpverleners. De meneer was immers 'gek'. Hij herhaalde het experiment met zeven studenten en telkens gebeurde hetzelfde. De kliniek vond dat de niet gekke mens na een gemaakte diagnose 'gek' moest blijven. Het experiment

werd Rosenhan niet in dank afgenomen. De vooringenomenheid van de onderzoeker zou het experiment beïnvloeden, zo luidde de reactie van de psychiatrische instellingen die door de mand vielen.

Daarop besloot Rosenhan de klinieken uit te dagen. Hij riep op de pseudopatiënten in de toekomst te ontmaskeren. De klinieken screenden er verschillende, maar wat Rosenhan er niet bij had gezegd, is dat hij geen enkele pseudopatiënt meer stuurde. De echte 'gekken' werden dus herkend als niet-gek. En daar gaat het in het onderwijs ook mis. We verklaren ons de blubber, in de hoop dat we met de verklaringen een duidelijk mensprofiel creëren. Rosenhan schreef er een artikel over: *On being sane in insane places*.

OEFENING

Pak een schrijfblok en een pen. Schrijf met je niet schrijvende hand een gedicht over psychopathologie. Na een paar minuten stop je met schrijven. Denk dan na over de volgende vragen:

- Hoe zou het zijn als de omgeving jouw slordige schrijven wijt aan het gegeven dat je een schrijfstoornis hebt?
- Wat zou er bij je gebeuren als er iemand tegen je zou zeggen dat je netter moet schrijven?
- Hoe zou het voelen als er een deskundige was die je vertelde dat je een medicijn moet slikken om netjes te leren schrijven?

De kans is groot dat je in deze oefening een heel klein beetje voelt hoe het is om de diagnose ADHD te krijgen waarop de diagnose zich richt op het stuk dat niet functioneert (Disorder).

leerlingvolgsysteem handelingsplannen, dikke dossiers en lijstjes met waarschuwingen bewaard worden. Dit komt voort uit onze drang om dat wat anders is te willen verklaren. Maar verklaringen brengen je uiteindelijk niet verder, omdat ons weten afstand creëert tot het weten van deze groep leerlingen, die door protocollen en etiketten

op nog grotere afstand komen te staan. Dat werkt frustrerend voor leerlingen, maar ook voor professionals die merken dat de praktijk van verklaringen weerbarstig is. De verklaring helpt de leerkracht onvoldoende of brengt hem zelf in grotere verwarring.

Waar de leerlingen in Passend Onderwijs vooral recht op hebben, is dat ze als normaal beschouwd worden. W.F. Hermans schreef al eens over krankzinnigheid, dat als je 95 mensen van de 100 gek verklaart, dat dan niet die 95 maar die 5 gek zijn. Leerlingen, gek verklaard of niet, hebben recht op een werkelijke ontmoeting. Ze hebben er recht op zich welkom te voelen, inclusief wat bij hen hoort. Ze hebben er recht op gezien te worden. Ze hebben recht op een werkelijke ontmoeting. In plaats van de leerling te behoeden voor het systeem, hem te beschermen door zijn 'gekte' af te pakken, werk je dan aan een dialoog, waarin je de leerling centraal stelt. Jij bent Jan, zeg me wie je bent, vertel me wat je nodig hebt, laat me zien wat ik nog niet kan zien. In plaats van: jij bent Jan en ik lees dat je ADHD hebt. Het ver-

anderen van 'ik weet wie jij bent' naar 'zeg me wie je bent' levert een groot verschil op. Niet alleen omdat de leerling minder pathologie laat zien als hij mag zijn wie hij is, maar vooral ook omdat de leerling jou als professional dingen leert over de pathologie, die jij nog niet wist.

In een tijd waar steeds meer jonge mensen een label krijgen, lijkt er iets anders nodig dan een label voor 'gekke' leerlingen. We lijken ons te verschuilen achter verklaringen voor gekke kinderen in de klas. Hij doet gek, want hij heeft ADHD. Hij doet gek, want hij heeft asperger. Zij doet gek, want ze heeft borderline.

Passend Onderwijs vraagt om een open vizier. Om een basishouding waarin alle kinderen uniek en welkom zijn. Want als je een autistische leerling niet kunt of durft te ontmoeten, heb je zelf de kenmerken van autisme.

Labels horen niet aan een kind maar aan een koffer. Passend Onderwijs is een uitnodiging om de inhoud van de koffer te bekijken in plaats van ons te focussen op het label. Gekke kinderen zijn ook gewoon. ◀

Ivo Mijland is auteur van diverse onderwijsboeken en verzorgt trainingen bij Orhto Consult.